

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่บทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

The Dissemination of Local Wisdom Through Electronic media.

สุคนธ์ทิพย์ สุภาจันทร์¹

Sukonthip Suphachan

พิมาย วงศ์ท่า²

Phimine Wongtha

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2557

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดทำบทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสามขา โดยครูโรงเรียนบ้านสามขา เพื่อเป็นการต่อยอดงานวิจัยเดิมและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยและเทคโนโลยีสู่นวัตกรรมทางการศึกษา และ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่าบ้านสามขามีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน แต่ละด้านมีความน่าสนใจและแตกต่างกันออกไป และสามารถนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นที่ในการเรียนการสอนเพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสู่บุตรหลานและคนทั่วไปโดยจัดเก็บไว้ในรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ด้วย ผลจากการที่ได้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาบ้านสามขา คณะครู ผู้นำ และประชาชนในบ้านสามขาได้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและมีความต้องการที่จะทำการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวบุคคลในทำให้เกิดการนำไปสู่การจัดทำโครงการของหมู่บ้านในเรื่องที่เกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาของหมู่บ้านสามขาขึ้นมา จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาเป็นโครงการ “หนึ่งบ้านหนึ่งภูมิปัญญา” หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภูมิปัญญาบ้านสามขาที่ได้จากการวิจัยประกอบด้วย 3 เรื่อง คือ เรื่องการปลูกข้าวบ้านสามขา การทำฝายบ้านสามขา และการทอผ้าบ้านสามขา และสรุปผลการประเมินความพึงพอใจในการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ของการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ 3 ด้าน คือด้านเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ด้านการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ด้านการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และด้านการนำเสนอสื่อการเรียนรู้

คำสำคัญ : 1.ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2.สื่ออิเล็กทรอนิกส์ 3. การสืบทอด 4. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Abstract

The research was conducted. To prepare a lesson on Ban Samka traditional knowledge through electronic. The school Which complements existing research and knowledge gained from research. And technology innovation and education to build local Ban Samka Mae Tha Lampang using a participatory process.

The research found out that the local nature of many aspects. Each side has an interesting and varied food. The research conducted in this Ban Samka school teachers can collect the wisdom of the home can be one of many. And able to take the information to the media in teaching and learning in order to convey the wisdom to their children and generally stored in the form of electronic books with the results of the study, data collection of Ban Samka. faculty leaders and citizens in the Ban Samka saw the importance of traditional knowledge and wisdom, there needs to be available in the individual causes leading to the preparation of the village in regards to. The wisdom of the villages. The village has expanded in terms of the results of research conducted into the wisdom of electronic books. "A house of wisdom" to bring the wisdom contained in each household to be salvaged and stored in the electronic book.

Ban Samka Electronic books wisdom from this study include three story is about planting rice. A dam and Weaving Results and evaluation of electronic book publishing local content in 3 aspects of electronic books. We are satisfied that the content of electronic books with an overall average of 4.01 indicates that there is a high level of satisfaction. Design of Electronic Book Found to be satisfied in the design of electronic books with an overall average of 4.01 indicates that there is. Satisfaction was high And the presentation of learning materials. Find satisfaction in delivering learning materials with an overall average of 4.07 indicates that there is a high level of satisfaction.

Keywords : 1.Local knowledge 2. Electronic Media 3. inheritance 4. Electronic books

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น รวมถึงงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท ประเภทแรก คือภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น เช่น การผลิตยาสมุนไพร การผลิตอาหาร การผลิตเครื่องมือ การสร้างสิ่งของต่าง ๆ ใ้จากวัสดุที่มีอยู่ การประกอบอาชีพ เป็นต้น ส่วนภูมิปัญญาอีกประเภท เป็นภูมิปัญญาประเภทงานศิลปะ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่นเป็นเพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน การละครพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้าน จิตกรรมพื้นบ้าน

ประติมากรรมพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน สิ่งทอและเครื่องแต่งกายพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล (สำนักพัฒนาเกษตรกร, ที่มา : <http://tkagri.doae.go.th>)

การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถทำได้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก เป็นการนำไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า บุคคลที่จะสามารถเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้ได้ดีที่สุดจึงควรเป็นบุคคลในพื้นที่ เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดมาโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนบุตรหลานของผู้รู้เอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนา แสงสว่าง (2549) โดยได้ทำการวิจัยในเรื่องการจัดการความรู้ปัญญาท้องถิ่นภาคอีสานตอนบน มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ ศึกษารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคอีสานตอนบนผลการวิจัยพบว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคอีสานตอนบนมีช่องทางการสื่อสารในการถ่ายทอดองค์ความรู้คือ ช่องทางการสื่อสารทางบุคคล ครอบครัวและชุมชน ครอบครัว กลุ่มผู้สืบสันดาน ผู้นำ เครือข่ายองค์กรของรัฐ พระ นักเรียน และองค์กรเอกชน ตามลำดับ และวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดคือ การสอน การบอกสาธิต การปฏิบัติ การสอบถาม การสังเกต การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมสัมมนา การค้นคว้าจากเอกสารจากสื่อภาษาไทยและต่างประเทศ ตามลำดับ

เทคโนโลยี ซึ่งประกอบด้วยเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีทางการสื่อสาร ในยุคปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว อุปกรณ์ทางด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมีราคาถูกลง หาซื้อได้ง่าย และมีประสิทธิภาพในการใช้งานสูง ในด้านของระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งตอนนี้มีให้เลือกใช้มากมายหลายเครือข่าย มีการพัฒนาให้มีความเร็วสูง ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ที่สำคัญสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่ว่าจะอยู่มุมไหนส่วนไหนของโลกก็สามารถที่จะติดต่อสื่อสารได้ทันที ทำให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งทางด้าน การติดต่อสื่อสารในเรื่องของธุรกิจ การบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษา กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันนี้ การใช้งานคอมพิวเตอร์มีการพัฒนาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่เรียกว่า อินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมสารสนเทศทั่วโลกเข้าไว้ด้วยกัน โดยอินเทอร์เน็ตกลายเป็นเทคโนโลยีหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนการพัฒนา ระบบการเรียนการสอนผ่านสารสนเทศ ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนได้ด้วยตนเอง ณ เวลา สถานที่ใดก็ได้ เพียงแค่มีอุปกรณ์ จึงทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถ ทบทวนเนื้อหาเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา นั้น ๆ

สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนถือเป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยเพราะสื่อมีคุณสมบัติเป็นตัวกลางในการนำสารหรือเนื้อหาจากผู้สอนส่งต่อไปยังผู้เรียน ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอนสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาของบทเรียนได้ง่ายขึ้น สื่อการสอนแต่ละประเภท จะมีลักษณะเฉพาะ มีข้อดี ข้อเสียและข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ผู้สอน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเลือกสื่อที่เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน และตัวผู้เรียน ให้มากที่สุด เพื่อเกิด

ประโยชน์ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน และตัวผู้เรียนที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่ออื่น ๆ การผลิตสื่อเอกสารประกอบการสอนหรือตำราในยุคที่เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน จึงมีการผลิตหรือพัฒนารูปแบบของตำราได้หลายรูปแบบ การพัฒนาด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เป็นการสร้างทางเลือกสำหรับผู้เรียนซึ่งเป็นสื่อที่ทันสมัย ที่มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนและค้นคว้าด้วยตนเอง และสามารถเลือกเรียนได้ทุกเวลา ในรูปแบบของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเก็บอยู่ในแบบของไฟล์โปรแกรม เป็นหนังสือหรือตำรา ที่เก็บในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์โดยไม่ต้องใช้กระดาษ สามารถสร้างจากคอมพิวเตอร์และสามารถอ่านได้จากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก ปาล์ม หรือสามารถอ่านได้จากอุปกรณ์พกพา เช่น โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนใช้ในการจัดรูปแบบโครงสร้างของหนังสือ ซึ่งเรียกว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-Book (Electronic Book) เป็นสื่อการเรียนการสอนรูปแบบหนึ่งที่มีการจัดระบบการนำเสนอเนื้อหา และกิจกรรมเสริมการเรียนรู้เป็นอย่างดี ให้ผู้เรียนสามารถอ่านและเรียนรู้เนื้อหาสาระในเล่มได้ตามความสนใจและความแตกต่างของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ฝึกทักษะหรือแบบฝึก แล้วสามารถตรวจสอบความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองจากโปรแกรมที่มีอยู่ในหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (จิระพันธ์ เดมยะ, 2545, หน้า 2)

ในระหว่างการทำโครงการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า การเข้าถึงซึ่งแหล่งความรู้ของเยาวชนในพื้นที่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตยังเป็นไปด้วยความลำบากเนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลระบบเครือข่ายยังไม่มีคุณสมบัติ นอกจากนี้เยาวชนในระดับประถมศึกษาซึ่งไม่มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ขาดโอกาสที่จะเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าในท้องถิ่นของตนเอง และยังไม่มีความสามารถเพียงพอในการสืบค้นข้อมูล การเข้าถึงข้อมูลในระบบสารสนเทศที่ได้พัฒนาขึ้น การที่เยาวชนในระดับประถมศึกษาไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้ จึงทำให้เยาวชนในระดับนี้ ไม่สามารถสืบทอดซึมซับ องค์ความรู้ และรับหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ประชาสังคม

โรงเรียนบ้านบ้านสามขา หนึ่งในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตำบลหัวเสือ เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยครูผู้สอนเองมีข้อมูลภูมิปัญญาเป็นบางส่วน และข้อมูลที่มีอยู่ก็กระจัดกระจาย ไม่มีการจัดเก็บในรูปแบบถาวร สามารถนำมาเผยแพร่ได้อย่างทั่วไป และยังขาดทักษะในการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จึงมีความต้องการในการจัดเก็บภูมิปัญญาต้องการที่จะใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนการสอน ซึ่งหากมีการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้รวมทั้งเทคโนโลยีในการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาถ่ายทอดให้กับครูผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการสอนเยาวชนในระดับนี้ในรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสร้างเป็นบทเรียนที่ไร้ข้อจำกัดในเรื่องของอินเทอร์เน็ตและการสืบค้นของเด็กในวัยนี้ จะเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนกลุ่มนี้และครูผู้สอนได้ร่วมเรียนรู้และเก็บข้อมูลภูมิปัญญาร่วมกับชุมชนและผู้เรียน ส่งผลให้ เด็กเยาวชนได้เข้าใจถึงที่มาของภูมิปัญญาในชุมชนของตน และสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนได้สืบไป

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลหัวเสือ ความรู้สึกภาคภูมิใจและความรู้เป็นเจ้าของในองค์ความรู้ในท้องถิ่นของตนเองของเยาวชน จึงใช้กระบวนการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านสามขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็น

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการวิธีการสอน ร่วมกัน ระหว่างครู และปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้เด็กเกิดทักษะในด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้จะเป็นการรักษาองค์ความรู้เดิมที่มีการสืบทอดกันมาให้คงอยู่แล้วยังจะเป็นการพัฒนาต่อยอดในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการถอดความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวคนออกมาเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อจัดทำบทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.2 เพื่อเป็นการต่อยอดงานวิจัยเดิมและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย และเทคโนโลยีสู่นวัตกรรมทางการศึกษา
- 2.3 เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 เยาวชนเกิดการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนได้
- 3.2 โรงเรียนชุมชนสามารถดำเนินการจัดเก็บ ต่อยอด และปรับปรุงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3.3 สามารถนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้เพื่อจัดทำบทเรียนความรู้ด้านอื่น ๆ ในรายวิชาการเรียนการสอนได้และเป็นต้นแบบในการนำไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนอื่น ๆ
- 3.4 เยาวชนเกิดความตระหนักในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนสู่เยาวชนรุ่นลูกหลาน ทำให้เกิดความรักและหวงแหน เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่ความรู้ภาคภูมิใจในความเป็นทายาทและเจ้าของและปกป้องมิให้เกิดการสูญหายไป
- 3.5 เกิดการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของเยาวชนโดยการส่งเสริมและให้ความรู้ทักษะทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง
- 3.6 เป็นการพัฒนาต่อยอดในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเผยแพร่สู่สากล ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่บทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยประกอบด้วย ครูโรงเรียนบ้านสามขา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยมีการดำเนินการดังนี้

- 4.1 ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาดำรง เอกสารบทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐาน

4.2 กิจกรรมเพื่อสืบสานและผลิตเนื้อหาด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาสู่บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสามขา เพื่อสร้างเป็นบทเรียนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนครบวงจร โดยการสนับสนุนจากคณะนักวิจัย โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้กิจกรรมจัดขึ้น 5 ครั้ง (เครื่องมือที่ใช้คือการสนทนา การสังเกตการณ์ การบันทึก และกระบวนการถอดบทเรียนหลังกิจกรรมเสร็จสิ้น) โดยแต่ละครั้งมีแก่นคิด (Theme) ในการจัดกิจกรรมหลักดังนี้

ครั้งที่ 1 กิจกรรม “เรียนรู้ร่วมกัน” เพื่อร่วมหาแนวทางการทำงาน

ครั้งที่ 2 กิจกรรม “ร่วมกันคิด” เป็นการร่วมกันคิดรายละเอียด รูปแบบ และข้อมูลต่าง ๆ ในการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ครั้งที่ 3 กิจกรรม “ร่วมคิดร่วมสรรสร้างการจัดทำสื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นท้องถิ่น” ประกอบด้วย การร่วมกันนำเสนอแนวคิดเรื่องภาพประกอบ และการจัดวาง การเรียนรู้วิธีการทำ การจัดเก็บและการปรับปรุงข้อมูลรูปแบบที่ต้องการ

ครั้งที่ 4 กิจกรรม “ประเมินและทดสอบ” ประกอบไปด้วย การประเมินผลและหาประสิทธิภาพการใช้งานสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีผู้เชี่ยวชาญประเมินระบบ เพื่อนำผลการประเมินมาดำเนินการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านสามขาให้มีความสมบูรณ์ และทดลองใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านสามขา เพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจในสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ครั้งที่ 5 กิจกรรม “พัฒนาตรวจทานแก้ไข” ประกอบด้วย การตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากการประเมิน และพัฒนาสื่อให้ถูกต้องที่สุด

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในกิจกรรมคือการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสนทนา และการสนทนากลุ่ม)

4.3 จัดเวทีวิพากษ์บทเรียนที่ได้ เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ผลิตและผู้ใช้ประโยชน์

4.4 การเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และการนำเสนอข้อค้นพบในเวทีสาธารณะ

สถานที่ทำการเก็บข้อมูลคือ บ้านสามขา ใน ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชน นักเรียนโรงเรียนบ้านสามขา ครูโรงเรียนบ้านสามขา ประชาชนชาวบ้านบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามลำดับขั้นตอนดังนี้

การสร้างเครื่องมือในส่วนของการประเมินประสิทธิภาพของ E-Book โดยประเมินจากความคิดเห็นของผู้ใช้ มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา รายงานการประชุมสัมมนาทางวิชาการ งานวิจัย และเว็บไซต์

2. สร้างแบบสอบถาม ประเมินประสิทธิภาพการใช้ E-Book นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของข้อความ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

3. นำแบบประเมินที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปทดลอง (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน

4. นำแบบประเมินที่ทดลองใช้แล้วมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

5. นำแบบประเมินที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปใช้เป็นแบบสอบถามในการประเมินประสิทธิภาพของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีวิธีการดังนี้

สถานที่ทำการเก็บข้อมูลคือ บ้านสามขา ใน ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง

ส่วนการสร้าง E-Book ในส่วนนี้คณะครูและนักเรียนจะร่วมกันดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- รวบรวมข้อมูลจากการบอกเล่า สัมภาษณ์

- รวบรวมข้อมูลจากกิจกรรม

ส่วนการประเมินประสิทธิภาพของระบบโดยประเมินจากความคิดเห็นของผู้ใช้ E-Book จำนวน 20 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนการสร้าง E-Book ในส่วนนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ส่วนการประเมินประสิทธิภาพของระบบโดยประเมินจากความคิดเห็นของผู้ใช้ E-Book วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

หาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Congruence)

การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่จะทำการศึกษา 20 คน และนำข้อมูลจากการทดลองใช้วิเคราะห์และหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของคอนบาค Cronbach) การหาความเชื่อมั่นโดยวิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาค (Cronbach alpha coefficient)

การหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย

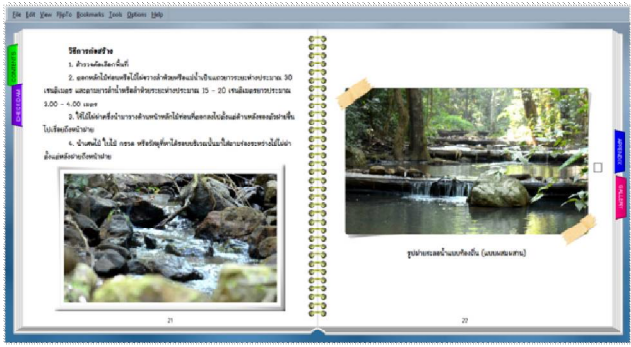
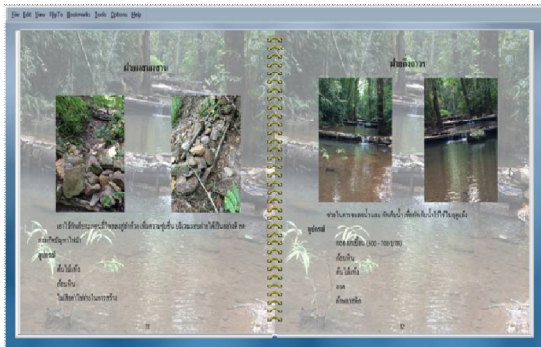
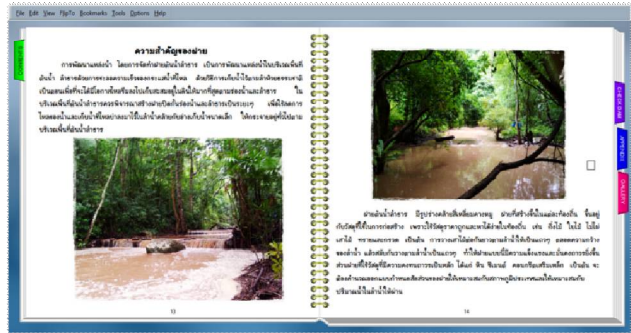
พบว่าครูในโรงเรียน และคนในชุมชนมีความสนใจและให้ความร่วมมือ รวมทั้งมีความต้องการการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านของตนเองสู่บุคคลทั่วไป ทำให้ได้ทราบถึง ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบ้านสามขานอกจากนี้ในชุมชนเองต่างก็มีความสนใจและต้องการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองโดยนำมาต่อยอดเป็นโครงการหนึ่งบ้านหนึ่งภูมิปัญญา

จากการร่วมเวทีในครั้งนี้ทำให้ได้ข้อสรุปว่า จะมีการจัดทำบทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสามขา แยกเป็น 3 ด้านคือ บทเรียนเรื่องการปลูกข้าวของบ้านสามขา บทเรียนเรื่องการทำผายของบ้านสามขา และบทเรียนเรื่องการทอผ้าพื้นเมืองของบ้านสามขา เพื่อนำมาสร้างเป็นบทเรียนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนครบวงจร โดยการสนับสนุนจากคณะนักวิจัย โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ กิจกรรม “เรียนรู้ร่วมกัน” เพื่อร่วมหาแนวทางการทำงาน กิจกรรม “ร่วมกันคิด” เป็นการร่วมกันคิดรายละเอียด รูปแบบ และข้อมูลต่าง ๆ ในการจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีการลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ การเก็บภาพประกอบทั้งภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว จากนั้นเป็น กิจกรรม “ร่วมคิดร่วมสรสรสร้างการจัดทำสื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นท้องถิ่น” ประกอบด้วย การร่วมกันนำเสนอแนวคิดเรื่องภาพประกอบที่ได้จากการลงพื้นที่ และการจัดวางภาพนิ่ง การเรียนรู้วิธีการทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ การจัด เก็บและการปรับปรุงข้อมูลรูปแบบที่ต้องการ โดยมีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จนสามารถนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ได้ จากนั้นร่วมกิจกรรม “ประเมินและทดสอบ” ประกอบไปด้วย การประเมินผลและหาประสิทธิภาพการใช้งานสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีผู้เชี่ยวชาญประเมินระบบ เพื่อนำผลการประเมินมาดำเนินการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านสามขาให้มีความสมบูรณ์ และทดลองใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสามขา เพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หลังจากนั้นจึงเข้าร่วมในกิจกรรม “พัฒนาตรวจทานแก้ไข” ประกอบด้วย การตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากการประเมิน และพัฒนาสื่อให้ถูกต้องที่สุด

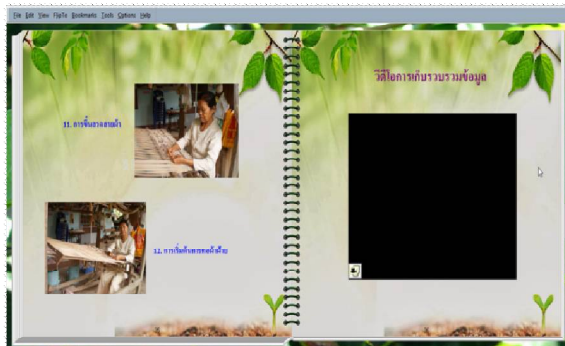
จากการเข้าร่วมกิจกรรม คณะครูโรงเรียนบ้านสามขา สามารถจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ภูมิปัญญาเรื่องการปลูกข้าวของบ้านสามขา

ภาพที่ 2 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ภูมิปัญญาเรื่องการสร้างฝายของบ้านสามขา

ภาพที่ 3 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ภูมิปัญญาเรื่องการทอผ้าบ้านสามขา

ผู้วิจัยได้นำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดทำขึ้น ไปทดสอบการใช้งานกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน โดยให้ประเมินความพึงพอใจด้านเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ด้านการออกแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ด้านการนำเสนอสื่อการเรียนรู้ โดยได้ผลการประเมินดังนี้

ผลการประเมินความพึงพอใจทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.03 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก จากการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่าด้านเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีค่าเฉลี่ยโดยรวม 4.01 แสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยมีระดับความพึงพอใจเรื่องความครบถ้วนของเนื้อหาของหมู่บ้านสามขา มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.25 เนื้อหาภายในเล่มมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.05 ความสมบูรณ์ของเนื้อหาภายในเล่มโดยรวม ระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 3.95 ความครบถ้วนของเนื้อหาภูมิปัญญา และเนื้อหาที่มีความเหมาะสมง่ายต่อการเรียนรู้ ระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 3.90 ตามลำดับ ด้านการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวม 4.01 แสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก จากการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่ารูปแบบการจัดวางรูปภาพง่ายต่อการเรียนรู้ และการจัดรูปเล่มของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีความน่าสนใจ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.15 หน้ารูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีความสวยงามทำให้น่าสนใจ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.05 ความเรียบร้อยสวยงามของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 3.90 และรูปแบบของตัวอักษรที่ง่ายต่อการอ่าน มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 3.80 ตามลำดับ ด้านการนำเสนอสื่อการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยโดยรวม 4.07 แสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยมีระดับความพึงพอใจในเรื่องรูปภาพและสีภายในเล่มง่ายต่อการเรียนรู้ และลูกเล่นภายในหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีความน่าสนใจ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.20 การนำเสนอสื่อวิดีโอมีความน่าสนใจ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.10 เทคนิคการนำเสนอมีความหลากหลายน่าสนใจ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 4.05 และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์โดยภาพรวมมีความน่าสนใจต่อการเรียนรู้ มีระดับความพึงพอใจอยู่ที่ 3.80 ตามลำดับ

6. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าบ้านสามขาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายหลายด้าน แต่ละด้านมีความน่าสนใจและแตกต่างกันออกไป จากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ครูโรงเรียนบ้านสามขา ประชาชน สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาของบ้านสามขาได้มากมาย และสามารถนำเอาข้อมูลเหล่านั้นจัดเก็บไว้ในรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ได้เป็นอย่างดี และจากการที่ได้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาบ้านสามขา คณะครู ผู้นำ และประชาชนในบ้านสามขาได้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและมีความต้องการที่จะทำการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวบุคคลในทำให้เกิดการนำไปสู่การจัดทำโครงการของหมู่บ้านในเรื่องที่เกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาของหมู่บ้านสามขาขึ้นมา หมู่บ้านจึงได้ขยายผลจากงานวิจัยในเรื่องของการจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาเป็นโครงการ “หนึ่งบ้านหนึ่งภูมิปัญญา” เพื่อนำเอาภูมิปัญญาที่มีในแต่ละครัวเรือนมาทำการสืบทอดและจัดเก็บลงในหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ต่อไป

จากการดำเนินการเก็บข้อมูลและนำไปสู่การจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาบ้านสามขาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม คือ คณะครู ผู้นำ เยาวชน และประชาชนในหมู่บ้าน ทำให้ได้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภูมิ

ปัญญาบ้านสามขา 3 เรื่อง คือ เรื่องการปลูกข้าวบ้านสามขา การทำฝายบ้านสามขา และการทอผ้าบ้านสามขา และสรุปผลการประเมินความพึงพอใจในการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ของการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ 3 ด้าน คือด้านเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่ามีความพึงพอใจในด้านเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.01 แสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่ามีความพึงพอใจในการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.01 แสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และด้านการนำเสนอสื่อการเรียนรู้ พบว่ามีความพึงพอใจในการนำเสนอสื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.07 แสดงว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าภูมิปัญญาบ้านสามขามีหลากหลายและสามารถนำจัดทำเป็นบทเรียนออนไลน์ในเรื่องของการปลูกข้าว การทำฝาย และการทอผ้า เพื่อสืบทอดต่อคนรุ่นหลังผลการประเมินความพึงพอใจการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.01 ซึ่งอยู่ในระดับมาก ด้านการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.01 ซึ่งอยู่ในระดับมาก และด้านการนำเสนอสื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.07 ซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งแสดงว่าหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้นนั้นนอกจากจะสามารถใช้เป็นบทเรียนให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียนได้ ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้พบเห็น ซึ่งหนังสืออิเล็กทรอนิกส์นี้เกิดประโยชน์แก่ผู้ต้องการข้อมูล และครุรวมทั้งผู้รับผิดชอบสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไขและบันทึกข้อมูลได้ง่ายต่อการใช้งานและการจัดเก็บ และสามารถเผยแพร่ความรู้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของนันทินา ดำรงวัฒนกุล และคณะ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านการผลิตผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่บทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น น้ำผัก และน้ำปู โดยผสมผสานหลักการแปรรูปอาหาร สร้างเป็นบทเรียนและบูรณาการของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร สาขาวิชาภาษาไทยและสาขาวิชาครุศาสตร์ ร่วมกับท้องถิ่นเพื่อสืบทอดสู่คนรุ่นหลังผ่านสื่อบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์และเรื่องสั้นที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชนบทของชาวลำปาง ผลผลิตจากผลงานวิจัยนี้พบว่าผู้ใช้ประโยชน์ได้ประเมินความ พึงพอใจบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ในด้านประสิทธิภาพ การใช้ประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด

8. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

8.1 ควรมีการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์เผยแพร่ในรูปแบบแอปพลิเคชันสำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่ เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลภูมิปัญญาให้หลากหลายช่องทางมากขึ้น

8.2 ควรทำการขยายผลรูปแบบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์นี้กับโรงเรียนและชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

9. บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2554). ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย. [Online]. Available : <http://tkagri.doae.go.th>
ค้นเมื่อ [9 มีนาคม 2557]

จิระพันธ์ เดมะ. (2545). “หนังสืออิเล็กทรอนิกส์”. วารสารวิทยบริการ. 13(1), 3-14.

นันทินา ดำรงวัฒนกุล และคณะ. (2550) การสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นสู่
บทเรียนผ่านสื่อ อิเล็กทรอนิกส์รับทุนอุดหนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (งบประมาณแผ่นดิน)
ประจำปี 2550

มนต์ชัย เทียนทอง. (2548). การออกแบบและพัฒนาคอร์สแวร์สำหรับบทเรียนคอมพิวเตอร์. (พิมพ์ครั้งที่2).
กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

รัตนา แสงสว่าง. (2548). รายงานการวิจัยโครงการวิจัยพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต : การจัดการความรู้ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นภาคอีสานตอนบน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

สุนันท์ทิพย์ สุภจันทร์. (2556). การพัฒนาระบบสารสนเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
กรณีศึกษา บ้านหัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ทุนอุดหนุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประจำปี
2556

10. คำขอขอบคุณ

ขอขอบคุณ คณะครูโรงเรียนบ้านสามขา นักเรียนโรงเรียนบ้านสามขาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญา
บ้านสามขาทุกท่าน

ขอบคุณทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง